

Dionís Puig (1853-1921) i els inicis de la meteorologia a Catalunya

Josep Ramon Miró Cubells (*Servei Meteorològic de Catalunya*)

45

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

Resum: Dionís Puig i Soler (1853-1921), nascut a Puigcerdà però resident a Granollers des del 1882, fou el màxim exponent del modernisme científic a Catalunya. Escrivà del jutjat de primera instància de Granollers, va dedicar la major part del seu temps lliure a l'estudi de la meteorologia, una ciència que aleshores encara estava a les beceroles. Fou el primer «home del temps» de la Catalunya de la seva època, i publicà els seus pronòstics a *La Publicidad* i *La Veu de Catalunya*. Participà en diferents comissions d'estudi sobre les pedregades i la possibilitat de pluja artificial, i va publicar un voluminós tractat amb les seves pròpies teories meteorològiques. Molt actiu en la vida social granollerina, va ser diverses vegades president del Casino de Granollers i també va estar vinculat amb la Unió Liberal i la Societat Coral Amics de la Unió. L'any 1910 se li concedí el títol de fill adoptiu de Granollers.

Paraules clau: meteorologia, modernisme, Dionís Puig, Granollers.

Abstract: Dionís Puig i Soler (1853-1921) was born in Puigcerdà but lived in Granollers since 1882. Although his professional occupation was scribe in the court of Granollers, he spent most of his leisure time studying meteorology, a science that was very incipient at the time. He was the first professional weather forecaster in Catalonia, and published his forecasts in the newspapers *La Publicidad* and *La Veu de Catalunya*. He was member of study commissions on hail formation and the possibility of producing artificial rain, and he published a voluminous treatise with his own meteorological theories. He was also very active in the social life of Granollers: he was president of the Casino de Granollers in two periods, and was also linked to other civic associations such as Unió Liberal and Societat Coral Amics de la Unió. In 1910 the town council recognised him with the title of adoptive son of Granollers.

Keywords: meteorology, Modernism, Dionís Puig, Granollers.

Data de recepció: 22 octubre 2022; versió definitiva: 26 novembre 2022.

DOI: <https://doi.org/10.34810/ponenciesn27id412600>

1. Introducció

46

Dionís Puig i Soler va néixer el dia 7 d'octubre de 1853 a Puigcerdà, fill de Lluís Puig i Castell, que fou alcalde i procurador de Puigcerdà, i Bonaventura Soler i Badia. Poca cosa podem dir de la seva infantesa, però sabem que va rebre els estudis primaris als escolapis de Puigcerdà¹ i l'educació secundària a l'Establecimiento Libre de Segunda Enseñanza de Vic, que va influir molt en la seva personalitat i vocació científica. Els principis que regien aquest institut de Vic estaven basats en el foment de la investigació, la ciència i el pensament lliure, en contrast amb l'educació més conservadora que s'impartia als centres de l'Església.² Aquesta influència es veu molt ben descrita en aquest fragment d'un article que Dionís Puig va publicar a *La Vanguardia*: «Como en la urbe Ausonense que pasamos una parte de nuestra juventud y en sus centros docentes nos hicieron sentir las primeras impresiones, convertidas luego en profundo cariño a las ciencias naturales.»³

Malgrat la seva vocació científica, va cursar estudis superiors en dret a la Universitat de Barcelona, on va matricular-se l'any 1871. L'any 1874, a punt de començar els estudis d'especialització per exercir la fe pública, es trobà assetjat a Puigcerdà a causa de la tercera guerra carlina i va haver de posposar-los durant un any. Dionís Puig fou sempre un home de fortes conviccions liberals, la qual cosa demostrà al llarg de la seva vida tant de paraula com de fet.⁴ Una vegada acabats els estudis, el 1881, li fou adjudicada la plaça d'escrivà del jutjat de primera instància de Granollers.⁵

Dionís Puig va arrelar-se profundament a Granollers i va viure-hi la resta de la seva vida. L'11 d'abril del 1883 es casava amb la granollerina Francesca Cadefau i Mogas, i s'establiren en un primer pis de la plaça de la Corona, on a part de l'habitatge també instal·là un complet laboratori meteorològic.⁶ Fruit del matrimoni van tenir tres filles que van arribar a l'edat adulta, Maria Lluïsa (1884), Mercè (1887) i Rita (1890), i dos fills que malauradament van morir de petits poc després de néixer: una nena que va morir el 1889⁷ i un nen que va morir el 1893.⁸ Dionís Puig es va integrar bé a Granollers, sobretot

---

¹ *El Pirineo*, 30 de gener de 1921.

² M. T. GODAYOL (1999).

³ *El Congost*, 10 d'abril de 1892.

⁴ *El Congost*, 16 de març de 1889.

⁵ *La Vanguardia*, 23 de febrer de 1881.

⁶ J. PLANAS (1990), p. 25.

⁷ *El Congost*, 17 de març de 1889.

⁸ *El Correo de Gerona*, 20 de desembre de 1893.

en l'entorn més intel·lectual i lliurepensador de la vila, fou un assidu a les tertúlies del Casino i de la impremta Garrell,⁹ les anomenades *tertúlies del Congost*.¹⁰

En aquella vila de Granollers de finals del segle XIX i principis del XX Dionís Puig fou una alenada d'aire fresc. No fou el típic escrivà de jutjat que t'esperaries, un funcionari gris que es dedica a fer la seva feina mecànicament i sense cap emoció. Al contrari, era un excel·lent orador, amb moltes coneixences en l'elit cultural catalana del moment, sempre compromès amb Granollers, fent servir les seves influències per licitar la construcció del pont sobre el Congost,¹¹ organitzant concursos culturals,¹² descobrint les taules gòtiques de Sant Esteve que estaven mig abandonades en un magatzem¹³ i treballant sovint per posicionar Granollers com una ciutat moderna i de progrés,¹⁴ malgrat els entrebancs que va trobar. Tot plegat va tenir la seva recompensa quan el 1910, després de guanyar un important premi científic, va ser nomenat fill adoptiu de Granollers.¹⁵

La plaça de la Corona de Granollers, on va viure Dionís Puig durant la major part de la seva vida. Font: Arxiu Municipal de Granollers.

⁹ *La Opinión*, 2 de març de 1913.

¹⁰ M. FERNÁNDEZ (1999), p. 84. Segons Esteve Garrell i Escorsell, el nom del setmanari granollerí *El Congost* (1886-1904) que editava la impremta Garrell va estar inspirat per Dionís Puig (E. GARRELL, 1915). Agraïm aquesta informació a Josep M. Farnés.

¹¹ *La Razón*, 16 d'octubre de 1906.

¹² *El Congost*, 14 d'octubre de 1900.

¹³ *La Gralla*, 25 de gener de 1925.

¹⁴ *L'Esquella de la Torratxa*, 16 de gener de 1909.

¹⁵ Arxiu Municipal de Granollers, actes del Ple Municipal: 10 de febrer de 1910.

La previsió del temps fou un repte per a tota la comunitat científica durant molts segles i, malgrat temptatives més o menys solvents, a finals del segle XIX encara continuava essent un misteri. Dionís Puig, com molts «científics» de l'època, era totalment autodidacte en aquesta matèria, amb una formació molt allunyada dels entorns acadèmics del moment. El pensament imperant era que en meteorologia calia un nou enfocament teòric que vencés les contradiccions a què estaven sotmesos la majoria dels postulats teòrics vigents, i això és el que ell va intentar fer durant la major part de la seva vida. Amb teories pròpies va crear un sistema de previsió meteorològica molt original, amb el qual va fer els primers pronòstics del temps professionals a Catalunya.¹⁶

En aquest article s'anirà desgranant la figura polièdrica de Dionís Puig des de diferents angles. El situarem en el context cultural, social i polític de la Barcelona de finals del segle XIX, del qual fou un representant paradigmàtic. Veurem també la seva vinculació amb el moviment liberal progressista de Granollers, que lluitava per aconseguir una societat més justa mitjançant la cultura i la formació. Finalment emfatitzarem la seva figura com a home del temps, preocupat perquè la ciència meteorològica no es quedés només en els despatxos de la universitat, sinó que fos útil per al poble, amb la creació d'un servei meteorològic professional.

2. L'entorn intel·lectual

A finals del segle XIX, fruit de la influència de l'Art Nouveau francès, es desenvolupà a Catalunya un moviment artístic i cultural amb una forta voluntat de modernitzar el país: el Modernisme. Un dels personatges més influents d'aquest moviment fou Santiago Rusiñol, que el convertí en un moviment també social, establint a Sitges el seu estudi (Cau Ferrat) on es van celebrar un seguit d'actes culturals anomenats *festes modernistes*. Precisament a la tercera d'aquestes festes, Dionís Puig hi participà amb l'obra científicoliterària anomenada *Un àtom*, en què parlava sobre els orígens i l'acabament del sistema solar,¹⁷ i guanyà el segon premi. La relació de Dionís Puig amb el modernisme no fou casual, ja que Santiago Rusiñol de petit passava a la Cerdanya les vacances d'estiu¹⁸ i es feu amic íntim de Dionís Puig.¹⁹

¹⁶ J. PLA (1970), p. 410.

¹⁷ SANTIAGO RUSIÑOL I ALTRES (1895), p. 155-169.

¹⁸ M. PALAU-RIBES (2007).

¹⁹ V. PANYELLA (1981), p. 77-78.

Per les seves idees i tarannà, Dionís Puig encaixà molt bé dins l'ambient modernista i era un assidu a les tertúlies intel·lectuals que s'organitzaven al cafè restaurant Els Quatre Gats,²⁰ on es reunia amb personatges com Ramon Casas, Miquel Utrillo i Pere Romeu. Ramon Casas va fer-li un retrat al carbó en què destacava la seva vinculació amb l'astronomia i la meteorologia dibuixant-lo amb una estrella al costat.²¹ També li feren retrats el caricaturista Lluís Bagaria²² o el reconegut pintor Joaquim Mir.²³

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

Retrat al carbó de Dionís Puig realitzat per Ramon Casas. Font: MNAC.

Per altra banda, cal destacar també la vinculació de Dionís Puig amb el Centre Excursionista de Catalunya (CEC) des de l'any 1893,²⁴ del qual, a més, va ser delegat a Granollers. Dins del CEC fou un soci actiu, que participà en excursions científiques,²⁵ hi va fer conferències i algunes donacions, entre les quals hi hauria unes ulleres de campanya i un càntir d'una masia de la serra

²⁰ *La Vanguardia*, 25 d'octubre de 1910.

²¹ *La Publicidad*, 6 de novembre de 1899.

²² PILAR VÉLEZ i ALTRES (2003), p. 93.

²³ *Els Quatre Gats*, 6 d'abril de 1899.

²⁴ F. ROMA (2009).

²⁵ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, vol. IV, n. 12 (1894), p. 75.

de Bertí.²⁶ Dionís Puig participà activament en l'organització d'exploracions espeleològiques i apareix com a col·laborador al Catàleg Espeleològic de Norbert Font i Sagué, que el va considerar el «vertader introductor d'aquesta ciència a Catalunya».²⁷ Més endavant, durant la presidència del granollerí Francesc de Sales Maspons i Llabrés,²⁸ l'abril de l'any 1896, el CEC va convidar l'espeleòleg francès Édouard-Alfred Martel a explorar diferents cavitats de Catalunya, i malgrat que els resultats foren més aviat decebedors, allò va significar l'inici de l'espeleologia professional a Catalunya. Dionís Puig participà activament en l'organització de les exploracions, enviant uns qüestionaris als socis del CEC sobre les cavitats existents als seus municipis²⁹ així com participant en algunes exploracions.³⁰ Aquesta vinculació amb el CEC durà tota la seva vida, ja que l'any 1916, quan ja tenia més de 60 anys, ajudà aquesta entitat en l'organització de la cursa Argenton-Granollers.³¹

Dionís Puig es va integrar ràpidament a la vida social de Granollers, que aleshores era un bullidor d'associacions: n'hi havia més de quatre-centes,³² les més importants de les quals —i alhora rivals— el Centre Catòlic, fundat el 1881, molt lligat al caciquisme local i al Partit Conservador, i la Unió Liberal, fundada el 1887 i generalment vinculada al Partit Liberal. Una altra entitat important era el Casino, fundat el 1880, que els seus estatuts definien com una entitat recreativa en la qual no es podia parlar de política, tot i que de manera indirecta sempre se n'hi feia.³³ Com a soci fundador del Casino trobem Esteve Garrell, que seria el gran amic de Dionís Puig a Granollers, al voltant del qual es reunia un grup de lliurepensadors granollerins per fer tertúlia, en el que s'anomenaven *tertúlies del Congost*.

Des de bon principi, Dionís Puig fou un activista a favor de la instrucció i la cultura. L'any 1883, juntament amb Josep Móra i Miquel Net, va participar en la fundació de l'Ateneu Demòcrata Republicà, bressol de l'escola laica de Granollers, entitat que més endavant passaria a formar part del Casino de Granollers i del qual fou el primer president.³⁴ El 1896 fou membre de la

²⁶ F. ROMA (1995).

²⁷ N. FONT I SAGUÉ (1997), p. 323.

²⁸ J. BOHIGAS (2011), p. 236.

²⁹ F. ROMA (1996).

³⁰ *La Geronès*, 13 de setembre de 1896.

³¹ F. ROMA (1995).

³² M. FERNÁNDEZ (1999).

³³ M. FERNÁNDEZ (1997).

³⁴ M. FERNÁNDEZ (1997).

comissió organitzadora del V Certamen Científic i Literari de Granollers.³⁵ Gràcies a la seva influència hi van ser presents els màxims representants del modernisme català, i va esdevenir una autèntica festa modernista i bulliciosa, molt distant de la idea del certamen científic i literari que s'hi volia celebrar. En aquest certamen, Dionís Puig guanyà un premi per l'obra *Clima de Granollers en su relación con la higiene y la agricultura. Vent de Garbí, bufa allà i pega aquí*, de la qual no es conserva cap còpia.

Després d'aquest certamen literari hi hagué dins el Casino un cert malestar que provocà un canvi en la junta directiva, amb l'entrada de nous membres. En aquesta nova junta Dionís Puig ocupà el càrrec de secretari.³⁶ Els nous membres de la junta proposaren fer un canvi de rumb en la trajectòria que fins llavors havia portat el Casino, amb un augment de la despesa cultural; però la proposta fou denegada pels antics membres de la junta, que n'ostentaven la majoria, i els nous membres van presentar la dimissió, entre ells Dionís Puig.³⁷ Donat que al Casino no van prosperar aquelles propostes culturals, Dionís Puig decidí fer-les pel seu compte, i l'any 1900, amb motiu del seu aniversari, va convocar tots els músics afeccionats i novells al seu pis de la plaça de la Corona per fer-hi un concert.³⁸

16. GRANOLLERS — Saló Café del Cassino

Sala del Casino de Granollers que es va reformar durant la presidència de Dionís Puig l'any 1903. Font: Arxiu Municipal de Granollers.

³⁵ *La Enciclopèdica*, 31 de gener de 1897.

³⁶ *El Congost*, 25 de desembre de 1897.

³⁷ *El Congost*, 9 de gener de 1898.

³⁸ *El Congost*, 14 d'octubre de 1900.

L'any 1903 Dionís Puig fou elegit president del Casino de Granollers i es va encetar una etapa molt pròspera, en la qual es convertí aquesta entitat en un referent cultural a Granollers. S'hi van organitzar exposicions de pintors modernistes, com Joaquim Mir,³⁹ i actes musicals, com la Vetllada Cultural del 8 de març del 1903 en honor del músic granollerí Francesc Clapés, en la qual van actuar músics novells de la vila.⁴⁰ El 28 de juny del 1903, el Casino de Granollers organitzà la Festa Escolar,⁴¹ on es premià els alumnes amb millors qualificacions i es feu un homenatge als fills il·lustres de Granollers.⁴² Fou aquest mateix any 1903, sota la presidència de Dionís Puig, quan es portà a terme també la remodelació de l'estatge del Casino,⁴³ però l'any següent va presentar la dimissió com a president,⁴⁴ arran d'unes polèmiques generades entre els rivals polítics.⁴⁵

Uns anys més tard, el 1914, Dionís Puig fou elegit de nou president del Casino,⁴⁶ des d'on organitzà la celebració de la Festa de l'Arbre per primera vegada a Granollers,⁴⁷ el dia 21 de febrer de 1915. La festa fou un èxit de participació i hi assistí l'influent polític Marià Puig i Valls. Malgrat que el mateix Dionís Puig, conjuntament amb Rafael Puig i Valls, impulsaren la celebració d'aquesta festa l'any 1894, a Granollers no s'havia celebrat mai. Durant aquesta nova etapa com a president del Casino, que va acabar el 30 de desembre del 1915 quan va presentar la dimissió,⁴⁸ va fer construir uns nius artificials i uns abeuradors automàtics per als ocells al pati del Casino,⁴⁹ una iniciativa que li va valer la felicitació de la Cambra Agrícola del Vallès i de la Junta de la Protectora d'animals.⁵⁰

³⁹ *La Gralla*, 1 de gener de 1930.

⁴⁰ *El Congost*, 8 de març de 1903.

⁴¹ *El Congost*, 28 de juny de 1903.

⁴² *La Veu de Catalunya*, 30 de juny de 1903.

⁴³ *La Veu del Vallès*, 29 de novembre de 1903.

⁴⁴ *La Veu del Vallès*, 6 de març de 1904.

⁴⁵ *El Congost*, 22 de novembre de 1903.

⁴⁶ *El Vallès Nou*, 20 de desembre de 1914.

⁴⁷ *El Vallès Nou*, 21 de febrer de 1915.

⁴⁸ *La Comarca*, 1 de gener de 1916.

⁴⁹ *La Gralla*, 25 de gener de 1925.

⁵⁰ *El Demòcrata*, 31 d'octubre de 1915.

3. L'estat de la meteorologia a finals del segle XIX i principis del XX

Malgrat que la revolució tecnològica del Renaixement va provocar un salt important en el desenvolupament de la ciència, les lleis que regien el moviment de les masses d'aire tardarien molt més a ser descobertes que les lleis que regeixen el moviment dels planetes. La relació entre les observacions de temperatura, humitat o pressió atmosfèrica, amb els fenòmens meteorològics observats, no era trivial i fins entrat el segle XX no es van descobrir. Tot i això, el desenvolupament de les xarxes meteorològiques durant el segle XVIII i l'invent del telègraf per part de Morse al segle XIX, van permetre tenir els mapes a temps real per estudiar-ne l'evolució diària. D'aquesta manera va néixer la meteorologia sinòptica, que estudia el moviment de les grans estructures atmosfèriques i intenta descobrir-ne les propietats.⁵¹

53

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

La meteorologia a Espanya sofria un retard considerable respecte d'altres països europeus, malgrat que després de la restauració borbònica del 1874, Espanya visqué una etapa regeneracionista i modernitzadora en molts àmbits. Així, l'any 1887, Francisco Giner de los Ríos impulsà la creació de l'Institut Central Meteorològic, dirigit per Augusto Arcimís Wehrle,⁵² institució que es dedicà bàsicament a recollir dades observacionals però que no feia cap previsió del temps. Fora de l'entorn oficial, l'any 1889 el valencià Manuel Iranzo Benedito publicà un important treball titulat *Ensayos de Meteorología Dinámica*, en el qual exposà el seu mètode de previsió del temps, que usà per fer les previsions del temps per a la Federació Agrària de Llevant.⁵³ Fora de l'Espanya peninsular, destaquen els estudis sobre ciclons tropicals duts a terme pels jesuïtes catalans Benet Viñes, a Cuba, i Frederic Faura i Josep Algué, a Filipines.⁵⁴

A Catalunya, la Reial Acadèmia de les Ciències i les Arts de Barcelona (RACAB) va ser la primera a impulsar ensenyaments en meteorologia, que foren iniciats per Llorenç Presas el 1849, molt abans que ho fes el món universitari.⁵⁵ D'aquesta escola van sorgir joves amb una formació científica notable i que havien de jugar un paper important en els anys futurs en la creació de la Sociedad Astronómica de Barcelona l'any 1910, com ara Josep Comas i Solà, Eduard Fontserè o Eduardo Lozano, i de la qual també Dionís Puig havia estat soci fundador.

---

⁵¹ T. DE BORT (1886).

⁵² A. ANDUAGA (2005).

⁵³ *La Publicidad*, 14 de enero de 1912.

⁵⁴ J. BATLLÓ (2011).

⁵⁵ F. X. BARÇA (1996).

Llançament d'un globus sonda des del terrat de la Reial Acadèmia de les Ciències i les Arts de Barcelona, al voltant de 1914. Font: Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

Tot i l'existència de l'Institut Central Meteorológico, el seu finançament escàs no li permetia exercir realment com un servei meteorològic pròpiament dit. Alguns polítics, com Josep Zulueta, eren conscients d'aquesta mancança i a iniciativa seva es va intentar aconseguir el germen del que havia de ser un servei meteorològic agrícola. El 1905 aconseguí crear una comissió de lluita contra les pedregades,⁵⁶ de la qual formava part Dionís Puig.⁵⁷ Aquell mateix any, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI) havia publicat un treball de Dionís Puig sobre la sequera a Espanya. El president del IACSI, Ignasi Girona, feu arribar el treball a mans del rei Alfons XIII,⁵⁸ sol·licitant al monarca la creació d'una comissió de lluita contra la sequera que s'unís a la que s'havia fet sobre lluita contra les pedregades a fi de proporcionar un millor servei a l'agricultor.⁵⁹ La proposta fou ben rebuda a molts nivells i Dionís Puig fou nomenat membre del Servei Meteorològic de Barcelona, organisme que agruparia les dues comissions abans mencionades.⁶⁰ La comissió sobre la lluita contra les pedregades començà a treballar⁶¹ i semblava que

⁵⁶ *La Veu de Catalunya*, 16 de juny de 1905.

⁵⁷ *El Globo*, 20 de maig de 1905.

⁵⁸ *La Veu de Catalunya*, 20 de maig de 1905.

⁵⁹ *El Globo*, 20 de maig de 1905.

⁶⁰ *La Veu de Catalunya*, 19 de maig de 1905.

⁶¹ *La Publicidad*, 19 de maig de 1906.

el Servei Meteorològic de Barcelona podia arribar a ser efectivament una realitat, però els fets del Cu-Cut! del novembre de 1905 ho van trastocar tot, i s'encetà un període d'inestabilitat que durà fins a les eleccions de 1907. El canvi de govern va suposar la dissolució de les comissions d'estudi per part de la Junta Agronómica de España, amb l'excusa que diferents experiències italianes van evidenciar el fracàs de les teories estudiades.⁶²

La necessitat d'un servei meteorològic s'anava posant de relleu de manera periòdica, sobretot després de desastres naturals que assolaven el país.⁶³ Un cas paradigmàtic fou una previsió que va fer Dionís Puig sobre una galerna del Cantàbric l'any 1910,⁶⁴ que possiblement fou el primer avís de temps sever que es va fer a Espanya. Per iniciativa dels diputats Alejandro Lerroux, Francesc Cambó i Emili Junoy, es van enviar telegrams avisant els alcaldes de la costa del nord d'Espanya, però no se'n va fer cas, i hi va haver moltes víctimes mortals.⁶⁵ Un any més tard, el 2 de febrer de 1911,⁶⁶ hi hagué un fort temporal a la costa barcelonina i Dionís Puig s'oferí per fer un butlletí per als pescadors de la Barceloneta.⁶⁷ Gairebé de manera paral·lela, l'abril de 1911 la Societat Astronòmica de Barcelona començava a oferir un servei de previsió del temps per als mariners,⁶⁸ i poc després, el juliol de 1911, aquesta societat va crear un butlletí diari indicant el temps probable que es posaria a cada una de les cases consistorials de Barcelona.⁶⁹ Uns anys més tard, la Societat Astronòmica de Barcelona i la Granja Experimental varen donar lloc al Servei Meteorològic de Catalunya. La seva creació fou proposada pel Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya l'any 1919 i es va fer efectiva el 1921.⁷⁰ Eduard Fontserè en fou el primer director.

⁶² *La Semana Sportiva*, 26 de maig de 1907.

⁶³ *L'Esquella de la Torratxa*, 12 de maig de 1911.

⁶⁴ *La Mañana*, 18 de febrer de 1910.

⁶⁵ *El Sol*, 12 de juliol de 1936.

⁶⁶ *Gaceta de Tenerife*, 18 de febrer de 1911.

⁶⁷ *La Veu de Catalunya*, 20 de febrer del 1911.

⁶⁸ *La Publicidad*, 15 d'abril de 1911.

⁶⁹ *La Publicidad*, 27 de juliol de 1911.

⁷⁰ L. BRULLES (2019).

4. Dionis Puig com a home del temps

4.1 Els primers passos

56

Les primeres notícies que tenim de Dionís Puig com a meteoròleg daten de l'Exposició Universal de Barcelona, l'any 1888, quan va deduir la trajectòria d'un globus aerostàtic anomenat *Reina Regente* que partint de Montjuïc va aterrar a Granollers,⁷¹ on es va oferir un sopar i una recepció al Casino.⁷² Uns anys més tard, el 1892, va publicar els primers d'una sèrie d'articles sobre meteorologia al periòdic *La Vanguardia*. Eren bàsicament articles divulgatius, sobre la boira a la plana de Vic,⁷³ sobre el calorós estiu del 1892⁷⁴ i sobre aforismes de la meteorologia popular extrets de l'obra de Cels Gomis.⁷⁵

La manca de previsions oficials del temps feu que a finals del segle XIX, amb l'auge de la premsa escrita, comencessin a aparèixer previsions del temps fetes per persones aficionades. Solien basar-se en mètodes amb poca o nul·la base científica i solien ser pronòstics a molt llarg termini, de setmanes, mesos i fins i tot un any sencer. Entre aquestes destaquen les del *Calendario del Zaragozano*, fetes a partir de la metodologia de las *cabañuelas*, o les de Noherlesoom, pseudònim de Francisco Leon Hermoso, conegut com el primer home del temps «professional» de l'estat espanyol.⁷⁶ Dionís Puig no aprovava aquests mètodes⁷⁷ i en un article publicat a *La Vanguardia* posà damunt la taula la necessitat que fossin les institucions públiques les que fessin les previsions meteorològiques⁷⁸ i que es creés un Servei Meteorològic Nacional.⁷⁹

Dionís Puig va exposar per primera vegada les seves teories el 22 de febrer de 1894, en una conferència al Centre Excursionista de Catalunya sota el títol «Impossibilitat de l'actual teoria de les corrents atmosfèriques desviades pel moviment de rotació terrestre».⁸⁰ Parlà sobre la circulació general

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

---

⁷¹ *La Exposición*, 6 de juliol de 1888.

⁷² *La Publicidad*, 2 de juliol de 1888.

⁷³ *La Vanguardia*, 5 d'abril de 1892,

⁷⁴ *La Vanguardia*, 24 de setembre de 1892.

⁷⁵ *La Vanguardia*, 23 de juliol de 1892.

⁷⁶ M. PALOMARES i F. MARTÍN (2009).

⁷⁷ *La Vanguardia*, 23 d'agost de 1892.

⁷⁸ *La Vanguardia*, 25 de març de 1894.

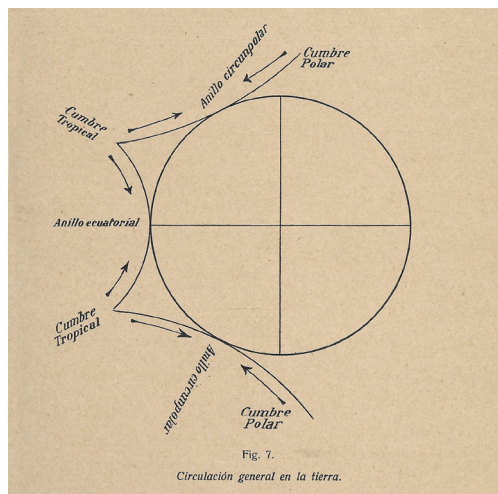
⁷⁹ *La Vanguardia*, 22 de maig de 1894.

⁸⁰ *La Vanguardia*, 23 de febrer de 1894.

atmosfèrica, refutant la que llavors es coneixia com a teoria de *corrents atmosfèrics*, segons la qual per equilibrar les diferències tèrmiques entre els pols i l'Equador s'havien d'establir uns corrents aeris: els alisis i els contraalisis. La inexistència dels contraalisis feu que no hi hagués una explicació satisfactòria de la circulació terrestre i ell postulà que des dels punts on climatològicament hi havia altes pressions atmosfèriques, el vapor d'aigua descendiria cap a les baixes pressions com ho fa l'aigua d'un riu en una muntanya, tant cap a l'Equador com cap a les zones temperades.

En comptes de corrents d'aire, ell veia a l'atmosfera trajectòries de vapor d'aigua que es movien pel cel de manera invisible (artèries) i que, una vegada precipitades, tornaven al mar per uns altres corrents que serien els rius (venes). Una aportació suficient d'humitat a l'atmosfera faria que aquest vapor d'aigua que circulava invisible és condensés i, d'aquesta manera, es podrien augmentar les precipitacions. Aquesta conferència la repetí posteriorment a l'Ateneu Barcelonès el 17 de març del 1894 amb un altre títol: «Paralelismo entre la circulación atmosférica y la circulación animal. Exposición sobre una ley sobre rotación de los vientos tempestuosos en Europa».⁸¹

L'assistència del president de la RACAB a l'acte de presentació de les seves teories i la càlida rebuda que hi van tenir en un primer moment, semblava pressagiar que hi hauria una bona relació entre aquesta entitat i Dionís Puig, però tot sembla indicar que aquest acostament no hi fou. Cap al 1895 la RACAB volia instal·lar un observatori meteorològic al cim del Tibidabo, que

Esquema proposat per Dionís Puig per explicar la circulació planetària. Font: Dionís Puig (1913), p. 31.

⁸¹ *La Vanguardia*, 18 de març de 1894.

acabaria essent l'Observatori Fabra actual, i que hauria de recollir dades meteorològiques i a la vegada ser un lloc d'observació astronòmica. Aquest observatori estava promogut per la RACAB i recolzat financerament per la Diputació de Barcelona, i la supervisió del projecte anava a càrrec d'Eduard Fontserè.⁸² Però Dionís Puig no va veure amb bons ulls la proposta d'ubicar l'observatori al cim del Tibidabo i va publicar un article a *La Vanguardia* criticant aquest emplaçament i defensant que s'instal·lés al Montseny, com anteriorment havia defensat el CEC, perquè era un emplaçament molt més ben situat per observar la meteorologia.⁸³ Cal dir que la història va acabar per donar-li la raó, ja que l'any 1929, durant la celebració de l'Any Polar, amb el suport de la Mancomunitat i amb la supervisió del mateix Eduard Fontserè, es va construir l'actual observatori del turó de l'Home.

Observatori Fabra situat prop del cim del Tibidabo, fundat l'any 1904 i propietat de la Reial Acadèmia de les Ciències i les Arts de Barcelona. Font: Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

⁸² M. PROHOM i ALTRES (2014).

⁸³ *El Congost*, 17 de febrer de 1889.

Les teories de Dionís Puig no van encaixar gaire bé entre la comunitat científica del moment i la mostra més clara fou l'enfrontament que va tenir amb Josep Comas i Solà. Quan el gener de 1898 Dionís Puig publicà en un article a *La Vanguardia* la seva hipòtesi sobre les causes d'unes inundacions que tingueren lloc a Catalunya i el Rosselló,⁸⁴ la seva explicació fou refutada de manera fulminant per Josep Comas,⁸⁵ que li va dir que si trobava un sol director d'un centre meteorològic que li donés la raó, ell callaria per sempre,⁸⁶ arbitri al qual Dionís Puig no es va voler sotmetre.⁸⁷ La rivalitat entre ells dos va ser força coneguda i va durar molts anys; una prova d'això és que van ser protagonistes d'una obra teatral de sàtira política publicada el 1910.⁸⁸

4.2. La primera previsió del temps

Els intents que la comunitat científica estudiés les seves teories no va ser corresposta i sempre va mostrar-se en una actitud més aviat freda i distant. Per tal de provar la bondat del seu mètode de previsió, Dionís Puig va decidir posar-lo a prova i, amb l'ajuda del seu amic Albert Rusiñol,⁸⁹ anà a París per publicar la previsió del temps en dos diaris importants d'aquesta ciutat, *Le Temps* i el *New York Herald*. Durant quinze dies havia d'oferir als dos diaris les seves previsions meteorològiques diàries,⁹⁰ que es mantindrien en secret i, si es veia que l'encert era prou bo, la previsió del setzè dia es faria pública. Per fer aquests pronòstics, Dionís Puig pogué accedir als telegrams de l'Observatori de París amb les dades necessàries. Les previsions devien ser prou bones, perquè el quinze dia es va fer públic el seu pronòstic per a l'endemà. Aquest dia era el 7 de març del 1899, que aquell any coincidia amb la Mi-Carême, que es celebrava amb diferents actes als carrers. Una bona previsió del temps per a aquell dia tan assenyalat convenceria tothom sobre la bondat del seu mètode i una de dolenta significaria el seu final. La previsió anunciava precipitacions aquell dia, però tothom se'n malfiava ja que el dia abans havia estat esplèndid. Tanmateix, a les 8 del matí es va ennuvoliar i va començar a ploure fins a les 4 de la tarda.⁹¹

⁸⁴ *La Vanguardia*, 23 de gener de 1898.

⁸⁵ *La Vanguardia*, 29 de gener de 1898.

⁸⁶ *La Vanguardia*, 5 de març de 1898.

⁸⁷ *La Vanguardia*, 18 de març de 1898.

⁸⁸ F. PUJOLÀ (1910).

⁸⁹ *La Vanguardia*, 8 de febrer de 1899.

⁹⁰ *La Publicidad*, 23 de març de 1899.

⁹¹ *Quatre Gats*, 6 d'abril de 1899.

El ressò que tingué el seu èxit a París va fer que al cap de poc temps els diaris *La Publicidad* i *La Correspondencia de España*, li oferissin publicar la previsió del temps, i de fet hi hagué un primer intent el 9 de març del 1899,⁹² que fou la primera previsió del temps a Catalunya.⁹³ Veient els bons resultats obtinguts, el director de l'edició parisina del *New York Herald*, Gordon Benett, va posar en contacte Dionís Puig amb el fundador de la Societat Astronòmica de França i membre de l'Observatori de París, Camille Flammarion, el qual després d'escoltar les teories de Dionís Puig, va afirmar: «Encara que vostè fracassés, tot home de ciència ha de descobrir-se davant el seu treball.»⁹⁴ La tornada de París fou un bàlsam per a Dionís Puig, amb homenatges de l'ajuntament de Puigcerdà,⁹⁵ dels seus amics dels Quatre Gats⁹⁶ i de la vila de Granollers.⁹⁷

Aquella primera previsió del temps a *La Publicidad* no va tenir continuïtat en el temps. Les causes d'això podríem trobar-les en la manca dels telegrams per poder fer els mapes meteorològics, o per un error en les seves teories. Nosaltres ens decantaríem per la segona opció a tenor dels esdeveniments que ocorregueren després de la seva estada a París, tal com veurem a continuació.

Amb l'èxit de París a la butxaca i l'admiració del públic, Dionís Puig va provar sort i demanà arbitri a la RACAB sobre el seu mètode de previsió meteorològica: «El esponente durante veinte años de labor constante, durante cuyo período ha confeccionado 70.000 cartas (!) meteorológicas de Europa basadas en los telegramas que diariamente publica la oficina central francesa, tiene la profunda convicción de poder formular científicamente la predicción del tiempo en Europa con veinte y cuatro horas de anticipación, intentando a la vez la predicción térmica y marítima.»⁹⁸

Per tal de donar resposta a la seva demanda, la RACAB va demanar l'opinió a la comissió acadèmica, formada per Federico Pérez de Nuevos, Rafael Puig i Valls, Josep Ricart i Giralt, i Eduard Fontserè. La resposta fou que prèviament a fer un estudi profund sobre la metodologia explicada, que segons ells era extremadament complicada, Dionís Puig havia de fer una demostració pràctica fent una previsió a 24 hores per a Espanya i Europa. No sabem per

⁹² *La Publicidad*, 9 de març de 1899.

⁹³ J. PLA (1970).

⁹⁴ *Quatre Gats*, 6 d'abril de 1899.

⁹⁵ *La Cerdaña*, 28 de maig de 1899.

⁹⁶ *La Publicidad*, 2 d'abril de 1899.

⁹⁷ *El Congost*, 12 de març de 1899.

⁹⁸ Arxiu de la RACAB. Dictamen sobre trabajos meteorológicos de D. Dionisio Puig (1899).

què, però Dionís Puig s'hi va negar i, en conseqüència, l'Acadèmia no emeté cap dictamen. Tampoc es van publicar les seves teories al *New York Herald de Paris* com s'havia dit,⁹⁹ i no hi hagué la segona campanya de pronòstics anunciada.¹⁰⁰ Tot plegat sembla indicar que en aquell moment, Dionís Puig va descobrir alguna errada en les seves teories¹⁰¹ que el va sumir en una profunda crisi i que va estar a punt de fer-li abandonar el seu propòsit. Eugeni d'Ors ho recull de manera sintètica en un article en una edició especial del periòdic *La Opinió* de Granollers de l'any 1913, en el qual recrea el moment de desesperació de Dionís Puig:

- *Dona! - va dir a la respectabilíssima seva, - baixa aquests papers al jardí!*

- *Què vols fer?*

- *Què vull fer? Calar-hi foc, i que no en resti pas cendra ni memorial. Però, mentre baixava l'escala, la vella energia, un instant vençuda, se li va rebel·lar... Diu que va recordar-se, en aquest minut definitiu, de la seva raça i dels homes tossuts de la seva raça...*

- *Dona!*

- *Què vols?*

- *Puja'm, si et plau, els papers del jardí. M'he repensat. Tornaré a començar...*

*Heroic, aquella mateixa nit, refeia el primer.*¹⁰²

4.3. Un nou mètode de previsió del temps

Durant deu anys Dionís Puig va dedicar part dels seus esforços a refer les seves teories de previsió del temps i cap al 1908 ja estaven enllestides. Diferents articles que van aparèixer ja l'any 1907 a la revista *Orbi...!*, de la qual era director, ens parlen d'un dels principals trencaclosques de la meteorologia mediterrània, les precipitacions que es produeixen en situacions en què els baròmetres marquen valors elevats.¹⁰³ Aquest problema no tenia una explicació senzilla, però ell amb molta intuïció postulà que la causa podria estar en la presència de concavitats als nivells alts de l'atmosfera que no tindrien reflex en superfície.¹⁰⁴ Aquest concepte coincidiria amb el que s'ha

⁹⁹ *El Congost*, 26 de març de 1899.

¹⁰⁰ *La Cerdanya*, 28 de maig de 1899.

¹⁰¹ *Ceretània*, 30 de gener de 1921.

¹⁰² *La Opinió*, 2 de març de 1913.

¹⁰³ *Orbi...!*, 12 d'octubre de 1907.

¹⁰⁴ D. PUIG (1913).

definit com a DANA (depressió aïllada a nivells alts), que fou introduït per l'escola alemanya el 1886 i que posteriorment definí amb detall Sherhag el 1937.¹⁰⁵ Desconeixem si Dionís Puig havia conegut prèviament aquests treballs, però és molt poc probable.

Després d'aquests primers articles més enfocats a mostrar les debilitats de la meteorologia actual, el 1908 feu una primera presentació de les seves teories de previsió del temps en un treball presentat als Jocs Florals de la Cerdanya titulat *Meteorologia de la Cerdanya*,¹⁰⁶ amb el qual va guanyar el segon premi d'aquest certamen. El seu nou mètode de previsió es basava en el fet que, segons ell, el vapor d'aigua es movia de les altes a les baixes pressions i, per tant, els mapes isobàrics ens donarien una idea sobre els camins que seguiria aquest vapor d'aigua fins a arribar a les baixes pressions i precipitar, teoria que ell anomenaria *barografia*.

Una vegada havia desenvolupat totalment la teoria, li calia trobar una manera de comprovar-la i decidí fer com a París l'any 1899: validar el seu mètode de previsió a partir de la seva posada en pràctica. Dionís Puig començà a fer els pronòstics diaris del temps per als periòdics *La Veu de Catalunya* (en llengua catalana) i *La Publicidad* (en castellà), en un espai anomenat «Dinàmica atmosfèrica». Va fer aquests pronòstics des del desembre de 1908 fins al març de 1913 i apareixia tant a l'edició del matí com a la del vespre, malgrat que el pronòstic del matí era una còpia del que havia fet el vespre abans. Aquestes previsions es feien ininterrompudament, excepte en els mesos d'estiu, quan Dionís Puig feia vacances.

Els primers dies va tenir molts entrebancs a l'hora de fer els pronòstics perquè no rebia els telegrams amb les dades necessàries per confeccionar els mapes; però el seu inestimable amic Josep Zulueta, que era diputat a Corts, aconseguí, via el ministre Juan de la Cierva, que Dionís Puig pogués rebre els telegrams amb les dades meteorològiques necessàries, que tot i això, mai li arribaven completes.¹⁰⁷ Per fer la previsió diàriament rebia uns seixanta telegrams,¹⁰⁸ que costaven 0,50 cèntims cadascun i que Dionís Puig havia de pagar de la seva pròpia butxaca, però gràcies al diputat Josep Zulueta es va promoure un Reial Decret que eliminava aquesta taxa.

Encara que no hem fet una validació sistemàtica de les previsions de Dionís Puig; és de suposar que devia haver-hi dies en què devien anar malament.

¹⁰⁵ LLASAT i ALTRES (2007).

¹⁰⁶ D. PUIG (1908).

¹⁰⁷ *El Sol*, 12 de juliol de 1936.

¹⁰⁸ *Ceretania*, 30 de gener de 1921.

Tanmateix, tampoc devien ser tan dolentes si es van publicar ininterrompudament durant cinc anys. Val a dir, però, que en la premsa de l'època apareixen algunes crítiques, com la que li retreu no haver previst unes pluges a Barcelona¹⁰⁹ (tot i que sembla que fou un error d'interpretació¹¹⁰), o bé la previsió per al dia de la inauguració de l'escultura dedicada al Dr. Robert, que anuncià només nuvolades i al final va ploure.¹¹¹ Per contra, també trobem referències als encerts de les seves previsions: la previsió d'un vendaval el desembre del 1908,¹¹² unes nevades a principis del 1909,¹¹³ un temporal que va tenir lloc a la Corunya amb una galerna que va afectar la costa del Cantàbric el febrer del 1910¹¹⁴ i un altre que va afectar la costa catalana el 31 de gener del 1911,¹¹⁵ un temporal el gener del 1912,¹¹⁶ o les previsions que va fer el febrer del 1912 pels «Sports d'Hivern» que es van celebrar a la Cerdanya.¹¹⁷

LA ROGATIVA

—Senyor!... Vos que, segons en Dionís Puig, teniu tants pous per aquí dalt, envieu-nos aigua, ab modos y sense rocs!...

Vinyeta humorística sobre les teories de Dionís Puig. Font: *L'Esquella de la Torratxa*, 8 de setembre de 1911.

¹⁰⁹ *El Correo Catalán*, 22 de desembre de 1912.

¹¹⁰ *La Veu de Catalunya*, 24 de desembre de 1912.

¹¹¹ *Papitu*, 16 de novembre de 1910.

¹¹² *La Publicidad*, 30 de desembre de 1908.

¹¹³ *La Actualidad*, 4 de febrer de 1909.

¹¹⁴ *La Publicidad*, 19 de febrer de 1910.

¹¹⁵ *La Publicidad*, 1 de febrer de 1911.

¹¹⁶ *La Publicidad*, 18 de gener de 1912.

¹¹⁷ *La Veu de Catalunya*, 7 de febrer de 1912.

4.4. Divulgació científica

A partir del novembre de 1907, com s'ha dit anteriorment, Dionís Puig fou el director de la revista de divulgació científica *Orbi...!*,¹²¹ que tractava diferents temes científics, viatges, curiositats i fins i tot disposava d'un espai per a l'audiència femenina. Arribà a tenir un tiratge de 30.000 exemplars,¹²² amb difusió arreu d'Espanya.¹²³ Dionís Puig hi publicà diferents articles de meteorologia, on exposava les seves teories de dinàmica atmosfèrica, però també de caire més literari, on escrivia les seves impressions sobre diferents indrets: Puigcerdà, Còrdova, Caldes de Montbui, Salamanca, Granada, Cassà de la Selva... Els articles científics de la revista els signava com a *Dionisio Puig*, mentre que els articles literaris els signava amb el pseudònim *Nisi* (o *Nissi*), sobrenom que tenia de petit. El juliol de 1908, la Impremta Feliu i Susanna, que editava *Orbi...!*, adquirí la revista de divulgació *Mundo Científico* i va nomenar Dionís Puig com a director,¹²⁴ un càrrec que va exercir fins al 16 de gener del 1909. A partir de llavors, Dionís Puig hi continuà publicant algun article,¹²⁵ però la revista gradualment va anar agafant un perfil molt més tècnic i rigorós, i el gener del 1910 passà a ser l'òrgan de comunicació de la Societat Astronòmica de Barcelona,¹²⁶ creada feia poc, i publicà molts articles dels membres d'aquesta societat.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

¹¹⁸ *L'Esquella de la Torratxa*, 5 de setembre de 1924.

¹¹⁹ *Papitu*, 12 d'abril de 1911.

¹²⁰ *La Publicidad*, 14 de gener de 1911.

¹²¹ *Orbi...!*, numero 58, novembre de 1907.

¹²² *Llevor*, 30 d'agost de 1908.

¹²³ *La Crónica*, 27 d'agost de 1908.

¹²⁴ *El Mundo Científico*, 4 de juliol de 1908.

¹²⁵ *El Mundo Científico*, 7 de maig de 1910.

¹²⁶ *El Mundo Científico*, 29 de gener de 1910.

Taula 1. Conferències pronunciades per Dionís Puig, 1894-1917

Data	Títol	Lloc
22.2.1894	«Cataluña meteorológica»	Barcelona (CEC)
17.3.1894	«Paral·lelisme de la circulació atmosfèrica amb la circulació animal. Exposició d'una llei de rotació dels vents tempestuosos a Europa»	Barcelona (Ateneu Barcelonès)
21.1.1899	«La formació de pedregades i la manera d'evitar la seva caiguda»	Barcelona (IACSI)
14.5.1899	Sense títol (experiència de París)	Puigcerdà
15.6.1902	Sense títol (lluïta contra la pedra)	Sant Feliu de Codines
9.9.1904	Sense títol (lluïta contra la pedra)	Vallromanes
8.7.1906	«L'aigua a través dels temps»	Cassà de la Selva
11.4.1910	«Agua y calor»	Barcelona (Ateneu Enciclopèdic Popular)
12.4.1910	«La modificació del clima estival d'Espanya»	Barcelona (Ateneu Barcelonès)
17.12.1910	Sense títol (tranvasament Besòs)	Barcelona (Cercle Republicà)
18.2.1911	«Coneixement dels vents tempestuosos del mediterrani. Regles pràctiques per a que un pescador conegui la seva situació en totes les tempestats»	Barceloneta
12.3.1911	«Tempestes del Mediterrani»	Badalona
18.6.1911	«La pluja artificial a Espanya o pous al cel»	Sabadell
6.1.1912	Sense títol (lluïta contra la sequera i la pedra)	Vilafranca del Penedès
19.4.1912	Sense títol (lluïta contra la sequera)	Barcelona (Teatre Olimp)
12.5.1912	«Acció dels canons i coets sobre les pedregades»	Terrassa
13.7.1912	«Climatología de la España Oriental»	Reus
? 5.1913	Sense títol	La Bisbal d'Empordà
21.5.1914	«La meteorología en sus relaciones con los viticultores»	Sant Sadurní d'Anoia
13.6.1914	«Vulcanisme d'Olot i sa comarca»	Granollers (Can Mariano)
10.3.1915	«Especulaciones científicas»	Granollers (L'Alhambra)
? 3.1917	Sense títol (dinàmica atmosfèrica)	Badalona

Font: elaboració pròpia.

Dionís Puig era molt bon orador, cosa que li valgué que alguns l'anomenessin *poeta del temps*,¹²⁷ i les seves conferències tenien sempre l'èxit assegurat. La seva activitat com a conferenciant fou força intensa per diversos pobles de Catalunya, on parlava de diferents temes, per exemple sobre la lluita contra les pedregades, sobre la possibilitat de produir pluja artificial, sobre vulcanisme, sobre recursos hídrics, etc. N'hem compatibilitzat un total de 22 (taula 1). Entre les conferències, destaca la del 22 de febrer de 1894 al CEC, en la qual va presentar per primera vegada les seves teories meteorològiques. També fou important la que dugué a terme al IACSI el 21 de gener de 1899, en la qual encetà els estudis sobre meteorologia agrícola que va acabar amb la constitució de les comissions de lluita contra la pedra i la sequera. Una altra conferència destacable és la que va pronunciar el 6 de gener del 1912 al Centre Agrícola de Vilafranca del Penedès, que fou

¹²⁷ La Publicidad, 22 de gener de 1921.

molt concorreguda¹²⁸ i comptà amb la presència dels diputats Josep Zulueta i Bonaventura Plaja.¹²⁹ Dionís Puig va explicar-hi la importància de posar en pràctica els seus mètodes científics, no només per evitar les pedregades sinó també per produir pluja artificial, i proposà la vila de Vilafranca del Penedès com un bon emplaçament per tal de dur-hi a terme aquests experiments.¹³⁰ Una altra conferència que va tenir molt ressò va tenir lloc a Sant Sadurn d'Anoia el 21 de maig del 1914, amb motiu de la Festa de la Vinya organitzada per l'Ateneu Agrícola.¹³¹ Com a conferenciant d'honor va parlar de «La meteorologia en sus relaciones con los viticultores».¹³² Finalment, també cal destacar la conferència que l'any 1917 pronuncià a Badalona, quan ja era molt gran, sobre els temporals marítics i que aparegué publicada al butlletí de la Societat Astronòmica de Barcelona.

5. L'obra de Dionís Puig

Les teories de Dionís Puig es van recollir principalment en dues publicacions: *La sequía de España y sus causas*, publicada el 1905, i la monumental *Dinámica atmosférica y barografía de Europa*, del 1913. En aquestes dues obres concentra i poleix les teories que anys abans havia anat publicant en articles a periòdics i revistes. A continuació anirem desgranant els detalls d'aquestes teories, primer les relacionades amb la meteorologia agrícola (sobre formació de les pedregades i sobre la mitigació de la sequera) i després sobre la previsió del temps, la teoria que ell anomenava *barografía*, que també s'aplicaria en la lluita contra les pedregades i contra la sequera.

5.1. La lluita contra la pedregada i contra la sequera

A finals del segle XIX i principis del XX encara no hi havia una teoria satisfactòria sobre la formació de la pedra. S'especulava amb multitud d'hipòtesis, la majoria de les quals consideraven que l'electricitat hi jugava un paper fonamental,¹³³ però a poc a poc això es va anar descartant i es va anar imposant la hipòtesi basada en corrents ascendents.¹³⁴ A Catalunya, coetanis de

¹²⁸ *La Veu de Catalunya*, 5 de gener de 1912.

¹²⁹ *La Veu de Catalunya*, 10 de gener de 1912.

¹³⁰ *La Publicidad*, 10 de gener de 1912.

¹³¹ *Diario de Tarragona*, 23 de maig de 1914.

¹³² *Diario de Tarragona*, 23 de maig de 1914.

¹³³ *La Energía Eléctrica*, n. 4 (1899), p. 49-50.

¹³⁴ *La Ilustración Española y Americana*, 8 de desembre de 1899.

Dionís Puig, cal destacar el molletà Vicenç Plantada i Fonolleda i també Emili Pasqual Amigó,¹³⁵ que van dedicar-se a aquest tema i van publicar alguns estudis sobre les pedregades, mostrant-se partidaris de les teories basades en l'electricitat i la gravetat.¹³⁶

Dionís Puig exposà per primera vegada la seva teoria sobre la formació de les pedregades en diferents articles publicats a *La Vanguardia* l'any 1899.¹³⁷ La seva teoria es basa en l'existència d'aigua en estat de sobrefusió (a temperatura molt inferior a zero graus sense estar congelada) a les parts més altes de l'atmosfera, que es congelaria a la més mínima pertorbació. Les tempestes actuarien com a desestabilitzador d'aquesta aigua en sobrefusió que, transformada en cristall de gel, actuaria com a llavor sobre la qual s'aniria formant la pedra.¹³⁸ La resposta a les seves teories no es feu esperar i Josep Comas i Solà, posant de relleu que la ciència del moment no podia fer pronòstics sobre on cauria la pedra, afirmà també que la teoria de l'existència d'aigua en sobrefusió en la formació de la pedra no era original de Dionís Puig.¹³⁹

Aquesta afirmació era certa, però l'originalitat de la teoria de Dionís Puig es basava en l'explicació del mecanisme, amb el qual deduiria la manera d'evitar les pedregades. Segons ell, l'aigua en sobrefusió es formaria a causa d'un intens escalfament de la superfície que feia que el vapor d'aigua s'elevés a gran altura, on es convertia en aigua en sobrefusió. Si s'aconseguia trencar l'equilibri del vapor d'aigua en sobrefusió abans que arribés el núvol de tempesta, s'evitaria que el gel actués com a llavor per a la formació de pedra. Això es podia fer de dues maneres: provocant una explosió abans que es formés la tempesta o evitant els forts corrents ascendents de vapor d'aigua, tot reduint el sobreescalfament de la superfície terrestre a partir de la reforestació.

Aquesta teoria de Dionís Puig tingué força acceptació i aparegué publicada en francès en una obra monogràfica sobre la pedra apareguda el 1901.¹⁴⁰ Aquest mateix any, el periòdic *El Liberal* va fer una edició especial dedicada a la lluita contra la pedra,¹⁴¹ on s'exposà la necessitat de l'ús de canons

¹³⁵ *La Publicidad*, 14 de juliol de 1913.

¹³⁶ V. PLANTADA (1880).

¹³⁷ *La Veu de Catalunya*, 22 de gener de 1899.

¹³⁸ *La Publicidad*, 18 de juny de 1899.

¹³⁹ *La Vanguardia*, 23 de juny de 1899.

¹⁴⁰ F. HOUDAILLE (1901).

¹⁴¹ *El Liberal*, 29 de juny de 1901.

granífugs i es proposà una metodologia perquè el tir fos exitós a l'hora d'evitar la pedra. Dionís Puig col·laborà en aquest número especial i proposà fer una climatologia de pedra a nivell de tot l'Estat espanyol per tal de poder planificar amb èxit els tirs amb els canons granífugs. Tots aquests esforços van desembocar, l'any 1905, en la creació, per part del govern espanyol, de la Comissió de lluita contra les pedregades, en un intent de crear un servei meteorològic per a l'agricultura.

68 A part de les pedregades, la sequera també era un problema endèmic de l'agricultura espanyola que no la deixava ser competitiva amb la dels països del continent europeu. Segons Dionís Puig, la solució passava per gestionar de manera eficient els recursos hídrics i estudiar les possibilitats de canviar de manera artificial el clima.¹⁴² Segons ell, la possibilitat de canviar el règim pluviomètric espanyol requeria la creació de centres acumuladors de vapor d'aigua a l'atmosfera,¹⁴³ en els quals els corrents de vapor d'aigua que circularien per sobre de la Península Ibèrica hi convergirien i després de condensar-se precipitarien, concepte que ell poèticament anomena *tempestades azules*.¹⁴⁴ Per afavorir la presència d'aquests centres acumuladors s'havia d'augmentar la quantitat de vapor d'aigua de l'atmosfera, cosa que s'aconseguiria tant augmentant la superfície arbrada, com augmentant les hectàrees de regadiu.¹⁴⁵ Per aquestes noves teories sobre la possibilitat de modificació del règim climàtic estival d'Espanya¹⁴⁶ li fou concedida la Creu d'Alfons XII, que juntament amb les seves insígnies li fou lliurada el 3 de novembre del 1903 a Granollers.¹⁴⁷

L'any 1904 va rebre un premi extraordinari del IACSI pels estudis sobre la sequera i el possible canvi climatològic d'Espanya¹⁴⁸ i l'any següent aquesta mateixa institució li publicà l'opuscle *La sequía en España y sus causas*, a la col·lecció Biblioteca Agrícola.¹⁴⁹ A part de les seves propostes de reforestació i ampliació de les superfícies de regadiu, també es plantejava la possibilitat de produir pluja artificial a partir d'explosions controlades en les capes mitjanes de l'atmosfera, les quals produïrien unes pertorbacions de la

---

¹⁴² F. ROMA (1994).

¹⁴³ *La Publicidad*, 19 de maig de 1900.

¹⁴⁴ *La Correspondencia de España*, 14 de juny de 1903.

¹⁴⁵ *La Publicidad*, 16 de febrer de 1901.

¹⁴⁶ *La Correspondencia de España*, 14 de juny de 1903 i 23 d'agost de 1903.

¹⁴⁷ *El Congost*, 8 de novembre de 1903.

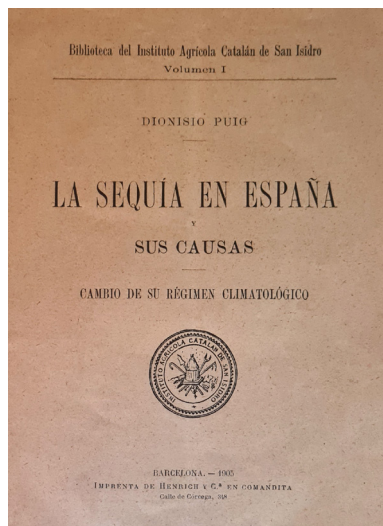
¹⁴⁸ *La Veu del Vallès*, 10 de desembre de 1904.

¹⁴⁹ D. PUIG (1905).

pressió atmosfèrica que es convertirien en atractors de vapor d'aigua, tècnica que anomenà *fer pous al cel*.¹⁵⁰ La principal dificultat d'aquesta tècnica era determinar el lloc on fer aquestes explosions per tal que produïssin la pluja desitjada i és en aquest punt on entrarien en joc les seves teories meteorològiques, les quals donarien la posició de les artèries transportadores del vapor d'aigua, possibilitant fer les explosions al lloc òptim. En aquest sentit, també es va proposar crear una comissió per lluitar contra la sequera que no arribà a bon port.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

L'obra de Dionís Puig dedicada a la sequera a Espanya, premiada per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i publicada l'any 1905. Font: arxiu de l'autor.

5.2. Barografia

Malgrat que els coneixements en meteorologia tropical i equatorial havien anat evolucionant, entenent les estructures que tenien els ciclons i podent intuir els seus moviments, la meteorologia de les zones temperades continuava essent un misteri, ja que no es trobava un patró que es pogués ajustar a tots els casos.¹⁵¹ És precisament a això que les teories de Dionís Puig volien donar resposta.

Dionís Puig considerà les trajectòries del vapor d'aigua a l'atmosfera com l'element principal a estudiar de cara a fer una bona previsió del temps. Segons ell, aquest vapor d'aigua tindria el seu origen en les zones d'altres pressions, des d'on aniria lliscant per les valls atmosfèriques, tal com ho fa

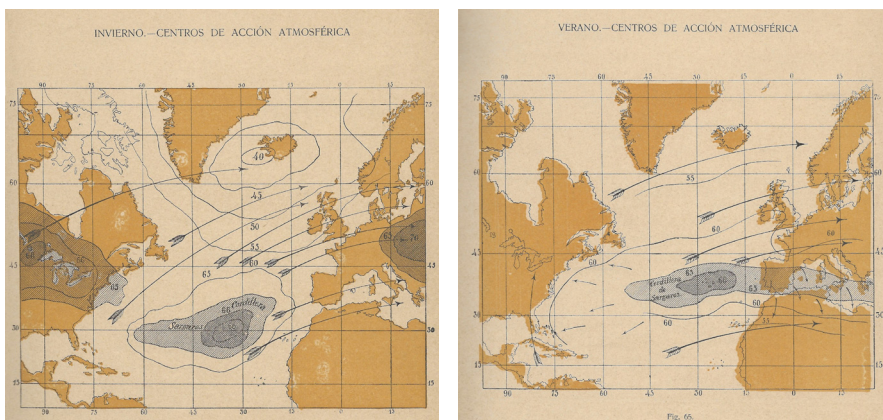
¹⁵⁰ *La Il·lustració Catalana*, 2 de juliol de 1911.

¹⁵¹ R. PUIG i VALLS (1896)

l'aigua que baixa de les muntanyes seguint les valls. En el seu camí, aquest vapor d'aigua podia trobar-se el que ell anomenava «centres acumuladors», que es correspondrien amb zones de baixes pressions, on aquest vapor d'aigua es podia acumular, reforçant el centre acumulador fins que en haver-hi massa vapor d'aigua aquest es condensés i precipités. Poder determinar aquests camins que seguia el vapor d'aigua era essencial per a poder saber on podia ploure, uns camins que es determinarien a partir dels mapes isobàrics. En aquest nou paradigma, el paper del meteoròleg seria equivalent al del geògraf, però en comptes de mirar les geodèsiques miraria les corbes isobàriques; d'aquí el concepte de barografia, entesa com la disciplina que es dedicaria a estudiar els pendents dinàmics que es formarien a l'atmosfera a causa de l'acumulació desigual de vapor d'aigua. Per aquest motiu, per confeccionar aquests mapes isobàrics, necessitava diàriament tenir els telegrames.

A partir de l'observació continuada dels mapes isobàrics, Dionís Puig deduí que la zona de l'Atlàntic Nord, en general, estava dominada per un sistema d'altres pressions, que per analogia amb la geodèsia anomenava *serralada baromètrica de Sargassos*. Des d'aquesta serralada, el vapor d'aigua lliscaria cap a les zones baromètricament deprimides del continent europeu, seguint el que ell anomenava *pendents*. Aquests pendents no serien fixos, sinó que canviarien segons fos hivern o estiu; però des del punt climatològic serien força estacionaris.

Una vegada identificats els pendents, a partir de l'observació de milers de mapes del temps, Dionís Puig definia una sèrie de cims baromètrics representatius, els quals es podrien associar a un tipus de temps concret.

Figures que mostren la localització de les altes pressions a l'hivern (esquerra) i a l'estiu (dreta). Font: D. Puig (1913), p. 222 i 224.

El que ell anomenava *cims baromètrics* vindrien a ser configuracions isobàriques típiques, en les quals ell destacava el cim per ser el punt de sortida del vapor d'aigua. Aquest mètode de previsió del temps basat en tipus sinòptics representatius ja havia estat usat per altres autors com Lleó Teisserenc de Bort¹⁵² o Manuel Iranzo Benedito unes dècades abans, tot i que amb profundes diferències metodològiques entre ells. En la seva classificació, Dionís Puig obtingué 21 tipus (o cims) europeus, als quals n'afegí 14 d'asiàtics, ja que aquests tenien influència sobre la meteorologia europea.

La previsió del temps la feia seguint aquesta mecànica: primer, determinar la procedència de les precipitacions (o «tempestats»), que deduïa a partir de les observacions obtingudes amb els telegrams. Segons per on circulaven les classificava en una línia de penetració concreta: la línia escandinava, l'escolesa, la irlandesa, la del canal de la Mànega, la cantàbrica, la central ibèrica o l'andalusa. Una vegada determinada la línia de penetració, usava el mapa isobàric del dia en qüestió i mirava a quin tipus sinòptic o cim es corresponia. Segons si la línia de penetració, en aquell mapa isobàric, trobava valls o conques o serralades, aquesta podria reforçar-se o debilitar-se, i llavors en feia la previsió. Malgrat que pot semblar un mètode senzill, el fet de no ser prou coherent i molt generalista feia que hi hagués de posar moltes condicions per cada tipus sinòptic, i això el feia un mètode endimoniadament complex.

La recepció de les seves teories per part de la comunitat científica fou freda, com ja ho havia estat anteriorment. Tot i això, hi hagué algunes veus destacades que defensaren la seva aportació, com el jesuïta Ricard Cirera, estudiós dels ciclons tropicals conjuntament amb Algué i Faura, i fundador de l'observatori de l'Ebre. L'any 1912, en la conferència «La previsió del tiempo. Lo que es y lo que serà»,¹⁵³ Ricard Cirera explicà l'estat de l'art de la previsió del temps i va fer una referència velada a les teories de Dionís Puig, parlant d'imaginar el cel com un seguit de valls i muntanyes sobre les quals es pogués endevinar cap on es mourien els ciclons, i esmentà Dionís Puig com a referent en predicció meteorològica.

Dionís Puig sí que va tenir un reconeixement del seu entorn social i polític més immediat. L'any 1910, pel seu treball *Agua y calor*,¹⁵⁴ va rebre el premi Mentora Alsina, instituït en honor de l'industrial i mecenes Ferran Alsina Parellada. Malauradament, no se n'ha trobat cap exemplar, però sí del veredict del corrector, Francisco Iñiguez Iñiguez, director de l'Observatori Astronòmic de Madrid, en el qual hi ha una valoració molt positiva sobre l'originalitat de les teories exposades, encara que només la seva

¹⁵² T. DE BORT (1886).

¹⁵³ R. CIRERA (1912).

¹⁵⁴ *La Actualidad*, 15 de febrer de 1910.

aplicabilitat podria determinar-ne la validesa científica. Per altra banda, gràcies a la petició d'un soci de la Sociedad Astronómica de Barcelona, creada feia poc, va tenir la possibilitat d'oferir una conferència per explicar aquelles teories. La conferència s'havia de dur a terme a la Universitat de Barcelona,¹⁵⁵ però Dionís Puig proposà fer-la a la seu de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, molt possiblement perquè gaudia de més prestigi entre les classes populars que entre l'acadèmia. La seva proposta no fou acceptada, però finalment s'hi va fer, organitzada pel mateix Ateneu.¹⁵⁶ Com a reconeixement a aquest premi Mentora Alsina, l'Ajuntament de Granollers va atorgar-li el títol de fill adoptiu, però l'acte oficial de lliurament del títol no es va poder dur a terme fins tres anys després.¹⁵⁷ Pel mateix premi, la Cambra Agrícola del Vallès li lliurà el títol de soci d'honor¹⁵⁸.

Després del llarg període de proves fent pronòstics del temps diaris, no sabem si convençut o no de les seves teories de previsió del temps, finalment el 1913 va publicar un voluminós llibre de 463 pàgines, amb nombrosos mapes, que és un compendi de tots els seus estudis: *Dinámica atmosférica y barografía de Europa*. Publicat per la Llibreria de Feliu i Susanna, va comptar amb el patrocini del ceretà Climent Vilaldach i Batlló, i en va escriure el pròleg el seu incondicional amic Josep Zulueta. Se'n van fer diverses edicions: una d'especial per regalar al rei d'Espanya, amb tapes de pell de Rússia de color grana, amb l'escut d'Espanya i la inscripció «A S.M. El Rey Don Alfonso XII», gravada en or a la coberta; una altra de luxe amb coberta marró, de la qual n'hi ha una còpia a la Biblioteca de Catalunya dedicada a Enric Prat de la Riba, i finalment, una edició amb coberta verda per al públic general. Com a reconeixement per la publicació d'aquest treball, l'Ajuntament de Puigcerdà li lliurà el títol de fill predilecte,¹⁵⁹ i el periòdic granollerí *La Opinión* li va dedicar un número especial amb articles dedicats dels seus amics il·lustres.¹⁶⁰ Fou aleshores també quan, per la festa major del 1913, l'Ajuntament de Granollers li va fer el lliurament del títol de fill adoptiu de la ciutat,¹⁶¹ i uns dies més tard, la Societat Coral Amics de la Unió de Granollers també li lliurà el títol de soci d'honor.¹⁶²

¹⁵⁵ *La Publicidad*, 7 de febrer de 1910.

¹⁵⁶ *La Publicidad*, 16 d'abril de 1910.

¹⁵⁷ *El Vallès Nou*, 11 de maig de 1913.

¹⁵⁸ *La Veu de Catalunya*, 14 de març de 1910.

¹⁵⁹ *El Vallès Nou*, 24 d'agost de 1913.

¹⁶⁰ *La Opinión*, 2 de març de 1913.

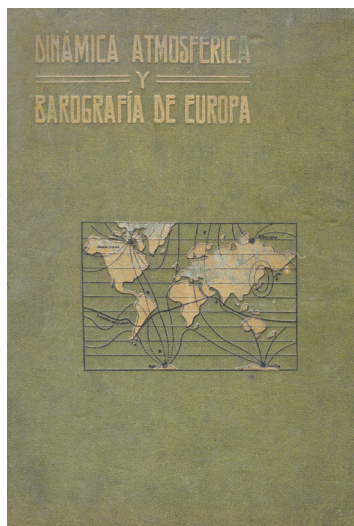
¹⁶¹ *El Vallès Nou*, 24 d'agost de 1913.

¹⁶² *El Demócrata*, 28 de desembre de 1913.

L'obra està dividida en tres parts. La primera, anomenada «Dinàmica atmosfèrica», estudia la formació dels sistemes atmosfèrics: des dels ciclons a les tempestes i els tornados. En la segona part fa una breu descripció dels corrents marins i després de la condensació del vapor d'aigua a l'atmosfera que provoca les pluges, de la seva teoria sobre formació de la pedra i del problema de la sequera a Espanya. En la tercera part, «Barografia de Europa», una vegada descrits els mecanismes de formació de les valls atmosfèriques (borrasques) i els hidrometeors, explica la seva metodologia de previsió del temps, que ell anomena *barografia*.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

La comunitat científica catalana no va donar suport mai a les seves teories, de manera que Dionís Puig va haver de lluitar sol fins al final per defensar-les, i va haver de publicar la seva obra amb els seus propis recursos,¹⁶³ una indiferència que en la història sol produir-se en aquells personatges que no segueixen els camins que marquen els grups dominants. El mateix Dionís Puig era conscient del risc que afrontava a l'hora de buscar una nova teoria que desafiés tot el que es coneixia llavors, però tal com ell va dir una vegada: «jo no he vingut a fer de 'reelotger meteoròleg' sinó a revolucionar-ho tot».¹⁶⁴

Portada de l'obra *Dinámica atmosférica y barografía de Europa*, en la qual Dionís Puig recollí les seves teories meteorològiques, publicada el 1913. Font: arxiu de l'autor.

¹⁶³ *La Publicidad*, 10 de juny de 1913.

¹⁶⁴ *La Il·lustració Catalana*, 10 d'abril de 1910.

6. Epíleg

74

Malgrat que Dionís Puig tendia a la polèmica i era un home de caràcter força visceral,¹⁶⁵ que el va portar a molts enfrontaments al llarg de la seva vida, el que sofrí a partir del 1915 fou tràgic per a la seva persona. En el jutjat de Granollers hi treballaven dos actuaris o escrivans, Dionís Puig i Joan Comas i Guart,¹⁶⁶ i aquest últim va voler apartar-lo i controlar el jutjat.¹⁶⁷ Va fer un primer intent l'any 1908 amb una acusació de trencament de caixa,¹⁶⁸ però la causa fou sobreseguda.¹⁶⁹ El segon intent fou més reeixit i l'any 1915 Dionís Puig fou apartat com a actuari del jutjat de Granollers arran d'una altra denúncia per trencament de caixa,¹⁷⁰ per la qual fou condemnat a pagar 125 pessetes i a sis anys i un dia d'inhabilitació.¹⁷¹ Després de recórrer la sentència, va ser absolt pel Tribunal Suprem el juny del 1916,¹⁷² però quan estava en disposició de tornar a ocupar el seu càrrec, en fou apartat de nou per una altra denúncia el febrer del 1917.¹⁷³

Davant d'aquesta situació, Dionís Puig va voler retornar el títol de fill adoptiu de Granollers, però l'Ajuntament de Granollers no solament no li acceptà, sinó que s'implicà en l'assumpte i testificà a favor d'ell quan el 1918 es va celebrar el judici al Tribunal Suprem, en què va ser absolt dels delictes dels quals se l'acusava i va rebre un gran suport popular.¹⁷⁴ Malgrat l'absolució, el jutge no va voler readmetre'l com a escrivà del jutjat de Granollers¹⁷⁵ i no fou fins al febrer del 1919, quan hi va haver un canvi de jutge, que va poder recuperar la plaça.¹⁷⁶ Tanmateix Dionís Puig, ja vell i malalt, ja no es va poder reincorporar al seu lloc de treball.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

---

¹⁶⁵ *La Publicidad*, 22 de gener de 1921.

¹⁶⁶ *El Demócrata*, 22 de juliol de 1917.

¹⁶⁷ *El Demócrata*, 21 de maig de 1916.

¹⁶⁸ *La Vanguardia*, 24 de setembre de 1908.

¹⁶⁹ *El Demócrata*, 25 de febrer de 1917.

¹⁷⁰ *El Demócrata*, 25 de febrer de 1915.

¹⁷¹ *El Diluvio*, 18 de febrer de 1916.

¹⁷² *La Correspondencia de España*, 30 de juny de 1916.

¹⁷³ *Clarito*, 18 de febrer de 1917.

¹⁷⁴ *El Demócrata*, 18 de febrer de 1917.

¹⁷⁵ *El Demócrata*, 12 de gener de 1919.

¹⁷⁶ *La Comarca*, 8 de febrer de 1919.

Dionís Puig havia estat un home generós,¹⁷⁷ que havia col·laborat en totes les causes humanitàries que podia,¹⁷⁸ que havia patrocinat actes culturals i havia invertit molts diners en llibres, revistes i instrumental meteorològic.¹⁷⁹ Va arribar al final de la seva vida amb pocs estalvis per superar les adversitats i el fet d'haver estat apartat del seu lloc de treball va portar la situació econòmica de la família a una situació insostenible, de manera que es va haver de vendre una finca que la seva esposa havia heretat a Granollers.¹⁸⁰ Poc abans de morir, Dionís Puig encara va haver de suportar una altra desgràcia, la mort de la seva filla Rita,¹⁸¹ que s'havia casat feia poc amb Claudi de Boet i Bigas.

Dionís Puig i Soler morí als 66 anys d'edat, al seu pis de la plaça de la Corona, quan feia tres anys que ja no sortia de casa,¹⁸² perquè no es podia moure i s'havia quedat cec.¹⁸³ Passava la major part del temps sol, tot i que la família Garrell li va ser sempre fidel fins al final i l'ajudà a escriure els darrers articles sobre les aigües de l'estany de Llanós que publicà a la premsa.¹⁸⁴ També va tenir la companyia de Josep Pou i Casals, un noi de 14 anys que li llegia novel·les i, com a contraprestació, Dionís Puig li regalava llibres que els seus hereus avui encara guarden.¹⁸⁵

El funeral de Dionís Puig fou més aviat discret i es va haver de fer amb urgència: va morir a la una de la matinada i el van enterrar a les quatre de la tarda del mateix dia.¹⁸⁶ L'Ajuntament l'homenatjà amb una corona de flors i li va donar un nínxol de primera classe a perpetuïtat. La família Garrell també hi contribuï amb una altra corona de flors. La presidència del dol va anar a càrrec dels gendres i nets del difunt i a la comitiva de l'enterrament hi va haver una concurrència força nombrosa, amb representació de l'Ajuntament de Granollers, de l'Orfeó Granollerí, de la Unió Liberal i un grup de joves admiradors del difunt, que van acompanyar el fèretre amb torxes enceses.¹⁸⁷

¹⁷⁷ *El Narro*, 20 de febrer de 1909.

¹⁷⁸ *La Vanguardia*, 6 de novembre de 1893.

¹⁷⁹ *Crònica de Granollers*, 2 de desembre de 1888.

¹⁸⁰ *Destino*, 17 d'abril de 1971.

¹⁸¹ *El Pirineo*, 5 de setembre de 1920.

¹⁸² *El Luchador*, 24 de gener de 1921.

¹⁸³ *La Gralla*, 25 de gener de 1925.

¹⁸⁴ *El Pirineo*, 27 de juliol de 1919.

¹⁸⁵ *Granollers Comunidad Cristiana*, 26 de maig de 1976.

¹⁸⁶ *La Publicidad*, 21 de gener de 1921.

¹⁸⁷ *La Publicidad*, 23 de gener de 1921.

Ponències

Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

Malgrat que aleshores ja no era un personatge popular ho havia estat temps enrere, alguns periòdics es van fer ressò de la seva mort i l'Ajuntament de Barcelona li va dedicar unes paraules de condol.¹⁸⁸

Referències

76

ANDUAGA EGAÑA, AITOR (2005): «La regeneració de la astronomia y meteorología españolas: Augusto Aricimis (1844-1910) y el institucionismo», *Asclepio*, 57(2), p. 109-128.

BARCA SALOM, FRANCESC XAVIER (1996): «Els ensenyaments de la Reial Acadèmia de les Ciències i les Arts de Barcelona: una alternativa a la Universitat», *Actes de les IV trobades d'Història de la Ciència i la Tècnica*, Alcoi-Barcelona, Societat Catalana d'Història de la Ciència, p. 35- 44.

BATLLÓ, JOSEP (2011): «Els ciclonistes catalans», *Actes de la III Jornada sobre Història de l'Astronomia i de la Meteorologia*, p. 9-19.

BOHIGAS MAYNEGRE, JORDI (2011): *Per Deu i per la ciència! L'església i la ciència a la Catalunya de la Restauració (1874-1923)*, tesi doctoral, Universitat de Girona.

BRULLES ENÉRIZ, LLUÍS (2019): «El servei meteorològic de Catalunya. Obra de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925)», *Recull de treballs*, vol. 1 núm.19, p. 47-64.

CIRERA, RICARD (1912): *La previsión del tiempo. Lo que es, lo que será*, Barcelona, Imprenta Moderna de Guinart y Pujolar.

DE BORT, TEISSERENC LÉON (1886): «Sur la prevision du temps. Conditions actuelles et moyens a l'améliorer», *Annales du bureau central météorologique de France*, vol. 1, p. C1-C20.

FERNÁNDEZ GARCÍA, MARIANO (1997): «Trets específics de la vida social i política de Granollers durant la Restauració», *Ponències. Anuari del Centre d'Estudis de Granollers*, p. 45-60.

FERNÁNDEZ GARCÍA, MARIANO (1999): *La Unió Liberal i el Centre Catòlic, polaritzadors del teixit associatiu a Granollers (1881-1936)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental núm. 8, Granollers, Ajuntament de Granollers.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
27 (2023), 45-78

¹⁸⁸ *La Publicidad*, 25 de gener de 1921.

FONT I SAGUÉ, NORBERT (1897): «Catàleg Espeleològic de Catalunya», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, vol. 7, núm. 35, p. 311-323.

GARRELL I ESCORSELL, ESTEVE (1915): *Granollers abans i ara. Programa Festa Major*, Granollers, Gràfiques Garrell.

GODAYOL PUIG, MARIA TERESA (1999): *Didàctica de la ciència i educació eclesiàstica al s. XIX. El col·legi privat de segon ensenyament de Vic, 1844-1899*, treball d'investigació, Universitat de Girona.

HOUDAILLE, FRANÇOIS (1901): *Les orages à grêle et le tir des canons*, París, Felix Alcan editeur.

LLASAT, CARMÉ; MARTÍN, FRANCISCO; BARRERA, ANTONI (2007): «From the concept of «Kaltlufttropfen» (cold air pool) to the cut-off low. The case of September 1971 in Spain as an example of their role in heavy rainfalls», *Meteorology and Atmospheric Physics*, 96, p. 43-60.

PALAU-RIBES, MERCEDES (2007): «Rusiñol, un estiu singular a la Cerdanya», *Revista de Girona*, 243, p. 92-95.

PALOMARES CALDERÓN, MANUEL I MARTIN LEÓN, FRANCISCO (2009): «Francisco León Hermoso, alias Noherlesoom (1843-1897). El primer hombre del tiempo en España», *Revista digital RAM*, 19, p. 1-7.

PANYELLA, VINYET (1981): *Epistolari del Cau Ferrat (1899-1930)*, Sitges, Grup d'Estudis Sitgetans.

PLA, JOSEP (1970): *Tres artistes*, Obra Completa, vol. XIV, Barcelona, Editorial Destino.

PLANAS, JORDI (1990): «Dionís Puig: una vida al servei de la recerca científica», *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, 1, p. 24-28.

PLANTADA I FONOLLEDA, VICENÇ (1880): *Teorías para impedir la formación de granizo y el desarrollo del viento en los días tempestuosos*, Barcelona, Suc. N. Ramírez.

PROHOM, MARC; GÁZQUEZ, ANTONIO; PUERTAS, ALFONS; MARTIN VIDE, JAVIER (2014): *La Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i el seu Observatori Fabra, precursors de l'observació meteorològica moderna. Les sèries pluviomètriques centenàries*, Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, Barcelona.

PUIG i SOLER, DIONÍS (1905): *La sequía en España y sus causas*, Barcelona, IAC-SI.

PUIG i SOLER, DIONÍS (1908): *Meteorologia de la Cerdanya*, treball inèdit presentat als Jocs Florals de la Cerdanya (Arxiu Comarcal de la Cerdanya).

PUIG i SOLER, DIONÍS (1913): *Dinámica atmosférica y barografía de Europa*, Barcelona, Feliu i Susanna.

PUIG i VALLS, RAFAEL (1896): *Exposición Universal de Chicago: Notas científicas*, Memoria publicada Diputación de Barcelona, Barcelona, Tipografía de la Casa Provincial de Caridad.

PUJULÀ, FREDERIC (1910): *La Veu del Poble i el Poble de la Veu*, Barcelona, Llibreria Científic-Literaria de J. Agustí.

ROMA CASANOVA, FRANCESC (1994): «Consideracions sobre l'obra de Dionís Puig. L'agricultura i el problema de l'aigua», *Lauro. Revista del Museu de Granollers*, 8, p. 14-17.

ROMA i CASANOVAS, FRANCESC (1995): «Dionís Puig i Soler [Puigcerdà, 1853- Granollers, 1921]: L'etern estudiant», *Butlletí de l'Agrupació Excursionista de Granollers*, 193-194.

ROMA i CASANOVAS, FRANCESC (1996): «Dionís Puig i Soler i els cent anys de l'espeleologia moderna a Catalunya», *Revista de Catalunya*, 111, p. 46-51.

ROMÀ i CASANOVAS, FRANCESC (2009): *L'excursionisme a Catalunya 1876-1939*, Madrid, Bubok Publishing (<http://www.francescroma.net/web/social.pdf>).

RUSIÑOL, SANTIAGO i ALTRES (1895): *Festa Modernista del Cau Ferrat. Tercer any. Certamen literari celebrat a Sitges el 4 de novembre de 1894*, Barcelona, Tipografia L'Avenç.

VÉLEZ PILAR i ALTRES (2003): *Lluís Bagaria, caricaturista del món Barceloní. Llegat Maria Cladellas*, Sabadell, Museu d'Art de Sabadell.